

Tekijäl:ssä olevat teoksen julkaisemista ja muuta julkisuu-
teen saattamista koskevat säännökset ovat epätarkkoja.¹ Eri
mieltä voidaankin olla siitä, oliko 12 §:n ottaminen sanottuun
lakiin lainkaan tarpeellista.²

¹ *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 139 valittaa samoin Tanskan tekijälain ja UBS:n vastaavien säännösten epätarkkuutta, UBS 4 art. 4 k:n muoto, jonka mukaan esim. näytelmän esittämistä ei ole pidettävä sen julkisuu-
teen saattamisena, on kuitenkin puolustettavissa sen yhteyden vuoksi, jos-
sa se on 4 artiklaan kokonaisuudessaan. Säännöksellä on tahdottu saada
lyödyksi kiinni periaate, että teoksen kotimaana on pidettävä maata, jos-
sa se on julkaistu, ei maata, jossa se kenties vain tilapäisesti on esitetty.
Vrt. Jacobsen s. 88 alav. 1; *Grundtvig-Glahn* s. 3 alav. 2.

² Esikuvana käytetty Norjan ehdotus ei sisältänytkään vastaavia sään-
nöksiä. Kysymyksen ratkaiseminen onkin jätettävä vapaan harkinnan va-
raan eikä sidottava abstraktisiin ja kiinteisiin sääntöihin. *Norjan ehdotus*
s. 20. TekijänoikKom:n ehdotukseen on kuitenkin otettu Tekijäl:n sään-
nöksiä vastaavia teoksen julkistamissääntöjä (8 §).

Toinen luku.

TEKIJÄLLISYYDESTÄ.

10 §.

TEKIJÄ.

1. *Fyysillinen henkilö tekijänoikeuden subjektina.* Teki-
jäl:ssä nimitetään tekijänoikeuden subjektia tekijäksi, mutta
jätetään määrittelemättä, ketä on pidettävä teoksen tekijänä.
Tekijän käsite liittyy henkisen tuotteen käsitteeseen. Tekijä on
fyysillinen henkilö, joka on tehnyt kirjallisuuden, taiteen tai tie-
teen alaan kuuluvan teoksen.

Tekijänoikeus perustuu näin muodoin subjektiivisesti luo-
misaktiin.¹ Se joka on luonut teoksen, s.o. pukeut jonkin idean
tiettyyn muotoon, on tekijä.² Tekijä ei siis vielä ole se, joka on
teoksen pohjana olevan idean isä tai se, jolta tekijä on idean
saanut tai lainannut tahi jonka aikomuksena on tehdä tietynlaa-
tuinen teos. Teoksen kehittelyvaiheessa voi toinen ehättää edel-
le ja saada tekijänoikeuden teokseen, joka toiselta on jäänyt

¹ *Mitteis* s. 44.

² *Vrt. Allfeld*, *Urheberrecht* s. 67; *Jacobsen* s. 11. Saksan tekijälaisissa
määritellään tekijä: "*Urheber eines Werkes ist dessen Verfasser.*" Itä-
vallan vastaavassa laissa sanotaan: "*Urheber eines Werkes ist, wer es ge-
schaffen hat.*" TekijänoikKom:n ehdotuksen mukaan on tekijänä samoin
pidettävä sitä, jonka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen (1 §). —
UBS ei määrittele tekijää.

suunnitteluasteelle tai muuten puolivämiiksi. Tällä tavalla voi vuosikausiakin kestänyt henkinen työ tosiasiallisesti mennä hukkaan. Teoksen suunnittelijasta tulee tekijä vasta, kun ajatus on saanut ulkomaailmassa havaittavan muodon,¹ s.o. niinkuin edellä on aikaisemmin mainittu, teos on fyysillisesti irtaantunut hänen persoonastaan. Tästä ajankohdasta lähtien tekijä nauttii persoonallisuutensa suojaa teoksen suhteen. Teoksen muodon tulee olla suojakelpoinen; jos puhe on pidetty toisen laatimien muistiinpanojen perusteella, on puheen pitäjää mikäli hän on sille antanut lopullisen muodon, ei konseptin valmistajaa, pidettävä puheen tekijänä.

Tekijästä on erotettava teoksen tilaaja, olipa teos tehty hänen henkilökohtaista tarvettansa (muotokuva) tai yritystensä (elokuva) varten, niin myös sen julkaisija (kustantaja). Ei edes siinä tapauksessa, että teos on tehty tilaajan ohjeitten mukaan ja tekijän henkinen työskentely siten ohjattu tiettyyn suuntaan, tilaajaa ole pidettävä teoksen tekijänä. Se joka on julistanut palkinnon jonkin kirjallisen, taiteellisen tai tieteellisen tehtävän suorittamisesta tahi pyytänyt perustellun lausunnon lainopillisesta tai teknillisestä kysymyksestä ei ole sen kautta tullut teoksen tekijäksi.² Tilaja voi saada tekijänhallinnan teokseen, jos teos hänelle luovutetaan, mutta hän ei sen johdosta tule sen tekijäksi; teoksen tekijällisyys, jossa tekijän ja teoksen välinen persoonallinen suhde ilmentyy, on erotettava tekijänhallinnasta, joka saattaa kuulua toisellekin. Teoksen eri valmistusasteilla voidaan tekijälle antaa yksityiskohtaisiakin määräyksiä teoksen idean käsittelyn suhteen; silti ei niiden antaja tule teoksen tekijäksi. Tekijä ei ole velvollinen seuraamaan saamiaan määräyksiä, mutta vaikka hän olisi niitä noudattanutkin, on teos kuitenkin tehty hänen persoonallisen näkemyksensä mukaan ja kantaa senvuoksi hänen eikä tilaajan persoonallisuuden

¹ *Sprenkemann* s. 21: "Die Geburt des Form".

² *Allfeld* m.t.s. 68. Palkinnon julistaja tai tilaaja voi tietenkin asettaa ehdon, että yksinoikeus teokseen siirtyy hänelle, mutta itse tekijällisyys pysyy tekijällä. Vrt. *Dernburg* s. 107.

leimaa. Tilauksella käy rajoittaminen tekijälle tulevaa oikeutta syntyvään teokseen, mutta ei itse tekijällisyyttä.¹

Teoksen tekeminen ei ole oikeustoimi; se ei ts. ole tahdonilmaisuuksia, jolla tekijä tulisi tavoin tai toisin sidotuksi. Siitä syystä voi vajavaltainenkin ja mielipuoli olla teoksen tekijä; onpa spiritistisen medionkin unentilassaan esittämään lausumaan eräessä Englannin tuomioistuimen päätöksessä tunnustettu tekijänoikeus. Kuitenkin on teoksen tekeminen luettava ns. oikeustekoihin, s.o. inhimillisiin tekoihin, jolla on lain voimasta oikeudellisia vaikutuksia, eikä vain oikeudellisesti indifferentteihin tapahtumiin. Tekijällisyys synnyttää oikeussuhteen tekijän ja hänen teoksensa välille; se voidaan tarpeen niin vaatiessa saada vahvistuskanteella oikeudellisesti todetuksi.²

Missä määrin tekijä, joka ei ole oikeustoimikelpoinen, voi käyttää mainitusta oikeussuhteesta johtuvaa dispositiovaltaa, olematta velvollinen alistumaan lakisääntöisen edustajansa määräykseen, riippuu disposition luonteesta. Mikäli on kysymys varallisuusarvoisen tekijänoikeuden tai jonkin sen funktion luovuttamisesta toiselle, on holhoojan myötävaikutus tarpeen, kuitenkin niin, että 18 v. täyttänyt on oikeutettu yksin siitä päättämään, niin myös 15-vuotias, jos hän elättää itsensä omalla työllään.³ Myöskään ei oikeustoimikelvoton voi muuta kuin viimeksimainituissa tapauksissa itse nostaa kannetta tekijänoikeutensa loukkauksesta, kohdistuipa tämä tekijän taloudellisiin etuihin tai hänen moraaliin oikeuksiinsa. Mutta saako oikeustoimikelvoton sallia teoksensa julkaisemisen tai julkisuuteen saattamisen, esim. veistokuviansa näytteillepanon tai taloudellisesti arvottoman kirjoituksensa painattamisen, jos kumpikaan toimenpide ei aiheuta kuluja? Laista ei saada tukea kielteiselle vastaukselle muuta kuin niissä tapauksissa, jolloin lapsen kasvatukselliset näkökohdat asettavat esteitä toimenpiteelle; täl-

¹ Vrt. *Jacobsen* s. 14; *Ask* s. 34 s.

² *Allfeld* m.t.s. 67; *Nütze* s. 27.

³ Ex analogia *TSL* 9 §. Alaikäinen, joka ei ole täyttänyt 15 v. ei siis voi ilman holhoojansa suostumusta esim. sallia sävellyksensä palkkiontonta esittämistä hyväntekeväisyyskonsertissa.

löin on lasten vanhemmilla valta vanhemman oikeutensa nojalla kieltää lapsen teoksen toimittaminen yleisön saataviin.

Siitä, että teoksen tekeminen ei ole oikeustoimi ja että se on hänen henkilönsä ehdottomasti sidottu (höchstpersönlich), johdetaan, ettei edustaminen siinä ole milloinkaan mahdollista.¹ Se joka toisen palveluksessa tai työssä valmistaa henkisen tuotteen, on, eikä hänen työnantajansa, aina sen tekijä. Vaikka kuvanveistos olisi suoritettu toisen aineista tai hänen työhuoneessaan, ei työnantaja tule teoksen tekijäksi, vaan vaaditaan, jotta hän voisi käyttää hyväksensä tekijänoikeutta, siihen aina joko nimenomainen tai hiljainen, s.o. konkludenttisista toimista ilmenevä tai työ- tahi palvelussopimuksessa edellytetty luovutus, tekijältä hänelle.²

Se joka rahallisesti avustaa toista teoksensa tekemisessä, matka-apurahalla tai muulla tavalla, voi vielä vähemmän kuin työnantaja vaatia, että hänet tunnustettaisiin teoksen tekijäksi; ei edes siinä tapauksessa, että apuraha on annettu sillä ehdolla, että tekijänoikeus teokseen, joka on matka-apurahan turvin valmistettu, siirtyy avustuksen antajalle, tämä saa teoksen tekijällisyyttä. Tekijällisyys on syntynyt tekijälle ja jää hänelle, vaikka tekijänhallinta sitten onkin luovutettu teoksen rahoittajalle; tekijä on esim. oikeutettu aina vaatimaan isyytensä tunnustamista henkiseen tuotteeseen. Teoksien julkaiseminen yhdistysten tai säätiöiden julkaisukokoelmissa ei myöskään tuota yhdistykselle tai säätiölle tekijänoikeutta teokseen.

Muuntelija ja kääntäjä ovat molemmat omien teoksiensa alkuperäisiä tekijöitä. Heidän tekijällisyytensä perustuu itsenäiseen luomisaktiin, mikä näyttäkse mm. siinä, että heillä on te-

¹ Vrt. kuitenkin *Dernburg* s. 108, jonka mielestä edustus mainitussa suhteessa on oikeudellisesti puollettavissa. Samoin *Kohler* m.t.s. 228; *Kunstwerkrecht* s. 76 ss. Kohleria vastaan esim. *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 216, jossa huomautetaan siitä, että edustamisen ajatus ei ole sovellettavissa teoksen suoja-ajan alkamista ja kansallisuutta tekijällisyyden määrääjänä koskeviin oikeussääntöihin.

² Ks. tark. jälj. s. 271 s.

jänoikeussuoja myös alkuteoksen tekijää vastaan. Kokoomateoksen toimittajalla on samoin oma, alkuperäinen, avustajain erillisistä tekijänoikeuksista riippumaton tekijänoikeus kokoomateokseen.

Tekijällisyyden syntymiseksi ei vaadita mitään virallista tunnustamista tai toteamista, se syntyy itsestään luomisaktin johdosta. Mikään rekisteröiminen tai muu sellainen toimenpide ei, niinkuin ennen on mainittu, ole tarpeen. Myöskään ei mikään joittenkin tekijänoikeuteen kuuluvien funktioiden pidättäminen ("jälkipainos kielletty") ole, kuten aikaisemmin, tekijällisyyden säilyttämiseksi tarpeen, eräitä *TekijäL*:ssä nimenomaan säädettyjä poikkeuksia lukuunottamatta (*TekijäL* 17 § 3 ja 8 k; 22 § 1 mom).

Kysymys siitä, ketä on pidettävä teoksen alkuperäisenä tekijänä, tulee pohdittavaksi mm. kun on kysymyksessä tekijänoikeus julkistamattomaan teokseen tai kun on harkittava, milloin teoksen suoja-aika on alkanut tai voidaanko teokseen kohdistaa pakkotäytäntö. Kansainvälisessä lainkäytössä on kysymys siitä, ketä on pidettävä teoksen tekijänä, ratkaistava sen maan lain mukaan, jossa pyydetään tekijänoikeuden suoja.¹

Tekijällisyys on, jos teos on Suomen kansalaisen tekemä, riippumaton siitä, missä maassa se ensiksi on ilmestynyt ja missä maassa tekijä teoksen ilmestyessä asuu. Vieraan maan kansalainen saa tekijänoikeuden *TekijäL*:n mukaan teokseen, joka ensiksi on ilmestynyt Suomessa. Niinkuin edellä on mainittu, suoja UBS johon Suomi on liittynyt, ulkomaan kansalaisen tekijänoikeutta laajemmaltikin ja erityisillä kansainvälisillä sopimuksilla voidaan vastaava laajennus myöntää sellaisenkin maan kansalaiselle, joka ei ole yhtynyt UBS:ään.²

¹ *Sprenkmann* s. 31; *Hoffmann*, *Die Berner Uebereinkunft* s. 52.

² Ks. tark. s. 348 s. UBS:n mukaan voi tekijän *asuinpaikallakin* olla merkityksensä tekijällisyyden kansainvälisessä määräämisessä. Sen 6 art. 2 k. osoittaa, että vaikka maa, joka ei ole liittynyt Bernin sopimukseen, ei riittävästi suoja jonkun liittomaan kansalaisen tekijänoikeuksia, on tämän maan kuitenkin rajoituksetta annettava oikeussuoja tekijälle, joka teoksen ensiksi ilmestyessä oli ensiksi mainitun maan kansalainen, mutta

2. Oikeushenkilö tekijänoikeuden subjektina. Sen johdosta, että henkinen tuote on inspiration, ei tahdon tuote, voi vain fyysillinen henkilö asian luonnon mukaisesti olla tekijänoikeuden subjektina. Oikeushenkilön konstruktio on luotu, jotta kävisi mahdolliseksi yksityisten henkilöiden tahdonilmaisusta erillään olevan tahdonilmaisun aikaansaaminen. Oikeushenkilö on abstraktio, ja se näyttää realiteettina vain, mikäli tahdon-toimintaa koskee; ainoastaan tässä mielessä se erottautuu persoonallisuutena niistä fyysillisistä henkilöistä, jotka sen ovat perustaneet. Ei ole mahdollista ajatella, että luova henkinen toiminta voisi olla siten erotettavissa fyysillisten henkilöiden persoonasta, että sen tulos olisi katsottava heidän yläpuolellansa olevan, keinotekoisesti konstruoidun, yli-individuaalisen yksilön tuotteeksi. Mikäli fyysillisiä henkilöitä on liittynyt yhdistykseksi ja henkinen tuote, jonka sen jäsen tai useammat jäsenistä ovat yhteistoiminnassa luoneet, on julkaistu yhdistyksen nimissä, kuuluu tekijänoikeus heille, ja yhdistys voi vaatia itsellensä oikeutta teokseen vain, mikäli jäsen tai jäsenet ovat sille luovuttaneet tekijänhallinnan siihen. Yhdistykselle ei saata kuulua toimittajankaan tekijänoikeus siinä merkityksessä kuin TekijäL 14 § 1 mom:ssa kokoomateoksen toimittamisesta säädetään; toimittajankin tekijänoikeus perustuu luovaan henkiseen toimintaan, jonka ainoastaan fyysillinen henkilö voi suorittaa, ja jotta yhdistys voisi vaatia itselleen toimittajan oikeutta teokseen tulee olla todistettavissa, että se on sille siirretty.¹ Se mitä näin on sanottu yhdistyksestä, on sovellettavissa muulloinkin, kun oikeushenkilö vaatii itselleen tekijänoikeutta teokseen.²

silloin vakinaisesti asui jossakin liittomaassa. Tällaiseen vieraan maan kansalaiseen on verrattavissa kansalaisetomat, s.o. henkilöt, joilla ei ole kansalaisoikeutta missään valtiossa. Vrt. *Hoffmann* m.t.s. 99.

¹ Jos yhdistys on rahoittanut teoksen toimittamisen ja julkaisemisen, ei tekijänoikeuden voi katsoa yksistään sillä perusteella siirtyneen yhdistykselle.

² Tieteisopissa on kuitenkin myös se kanta edustettuna, että oikeushenkilöllä voisi olla tekijän oikeuskelpoisuus, mutta vastakkainen käsityskanta on yleisesti vallitseva. Ks. *Kivimäki* LM 1939 s. 417 s. ja siinä main.

Positiivisessa laissa on siitä, mitä edellä on esitetty, säädetty poikkeus. TekijäL 14 § 3 mom:ssa sanotaan: "Ellei toisin ole sovittu, on valtiolla ja muilla julkisoikeudellisilla yhdyskunnilla sekä julkisoikeudellisilla laitoksilla tekijänoikeus toimittamiinsa teoksiin." Poikkeussääntö koskee ainoastaan julkisoikeudellisia yhteisöjä ja laitoksia (säätioitä), valtiota, kirkkoa, kuntaa, valtion yliopistoa, ylioppilaskuntaa, osakuntia, Suomen Pankkia jne, ei yksityisoikeudellisia oikeushenkilöitä, osakeyhtiöitä yhdistyksiä tms.

Teos, johon oikeushenkilö mainitun lainsäännön mukaan saa tekijänoikeuden, on aina fyysillisen henkilön valmistama ja tekijänoikeus siihen syntyy alunperin hänelle. Säännös sisältää vain sen, että jos joku on ottanut julkisoikeudellisen oikeushenkilön puolesta valmistaaksensa teoksen, joka on tekijänoikeudellisesti suojattu (Suomen Pankin julkaisu, evankelisluterilaisen kirkon julkaisema virsikirja, Helsingin yliopiston toimittama almanakka), tai jos jonkun virkavelvollisuuksiin kuuluu sellaisen valmistaminen, on hänen katsottava tehtävän tai viran vastaanottaessansa edeltäkäsien suostuneen tekijänoikeuden siirtämiseen mainitulle oikeushenkilölle. Tämän käsityksen oikeellisuus käy ilmi puheenaolevan lainsäännön sanamuodosta. Sen mukaan jää, jos toisin on sovittu, tekijänoikeus tekijälle. Säännöstä ei ole tulkittava niin, että oikeushenkilö tällöin sopimuksella luovuttaisi tekijänoikeuden tekijälle, vaan siten, että tekijä voi, ottaessaan vastaan teoksen valmistamisen, pidättää itselleen tekijänoikeuden tai että valtio sallii virkamiehen pitää sen itsellään. Ts. säännös sisältää olettamuksen siitä, että tekijänoikeus on siirretty oikeushenkilölle, mikä oletamus on säädetty siitä syystä, että julkisoikeudellinen oikeushenkilö säästyisi esittämästä todistuksia siitä, että tekijä on siirtänyt oikeutensa.¹

kirjall. Lisäksi esim. *Poirier* s. 76: Oikeushenkilö ei ole tekijä, vaan ainoastaan "ayant droits des auteurs"; *Streuli* s. 12; *Röthlisberger-Mentha* s. 16; *Lissbauer* s. 191; *Sprenkmann* s. 31; *Ask* s. 43 s.

¹ *Nybergh* JFT 1937 s. 733. Vrt. *Riezler* s. 53. *Allfeld* m.t.s. 74: Laki fingeeraa oikeushenkilön tekijällisyyden. *Dernburg* s. 110; s. *Hentig* s. 31. Tämä fiktio tulee myös julkisoikeudellista oikeushenkilöstä edustavan viraston hyväksi. *Schlittgen* s. 22.

Lainsäädännös olisi näistä syistä ollut kirjoitettava, että tekijänoikeuden on säännöksessä mainitussa tapauksessa katsottava siirtyneen julkisoikeudelliselle oikeushenkilölle.¹ Jos on tehty sopimus tekijänoikeuden jäämisestä tekijälle, on *tekijän* näytettävä se toteen; tällaisesta todistuksesta käynee tekijän mainitsemisen teoksen nimilehdellä. Julkisoikeudellinen oikeushenkilö saa tekijänoikeuden heti, kun teos on toimitettu, eikä vasta kun se on julkaistu, mutta teoksen suoja-aika alkaa vasta sen vuoden päättymisestä, jolloin "teos ensin saatettiin julkisuuteen" (*TekijänL 26 § 2 lause*).²

Puheena olevalla lainsäädännöksellä on siis, niinkuin se on kirjoitettu, säännötetty etupäässä todistamisvelvollisuus julkisoikeudellisen oikeushenkilön ja teoksen tekijän välillä, mikäli tekijänoikeuden siirtymistä koskee. Kuitenkin lienee siihen nähden, ettei säännöstä ole otettu siihen yhteyteen, jossa säännötetään tekijänoikeuden luovutus (*TekijäL 21 §*) ja että säännöksessä puhutaan oikeushenkilön *toimittamasta* teoksesta, säännöksen tulkittava sisältävän myös sen, että tekijällisyys, eikä ainoastaan tekijänhallinta on siirtynyt oikeushenkilölle. Oikeushenkilö saavuttaa derivatiivisen tekijällisyyden teokseen. Tämän johdosta julkisoikeudellisella oikeushenkilöllä on mm. valta valvoa tekijän moraalisia oikeuksia teokseen.³

¹ Vrt. Saksan tekijälain 3 §: "*Juristische Personen des öffentlichen Rechtes — — — werden als Urheber des Werkes angesehen*". Ruotsin kirjallijalaissa (22 § 2 mom) oikeushenkilö katsotaan ("betraktas") kokoomateoksen julkaisijaksi ("utgivare"). Italian uuden tekijälain mukaan valtiolla, kunnalla ja eräillä muilla julkisoikeudellisilla oikeushenkilöillä voi olla tekijänoikeuskelpoisuus, niin myös, jollei toisin ole sovittu, voittoa tavoittelemattomilla yksityisoikeudellisilla oikeushenkilöillä.

² Jos yksityisoikeudellinen oikeushenkilö on julkaissut teoksen, ilman että sen tekijä on mainittu, katsotaan teos ilmestyneen nimettä ja suoja-aikaan nähden noudatetaan *TekijäL 26 § 1* lauseen säännöstä. Vrt. *Glahn* s. 6.

³ Derivatiivisesta l. johdetusta tekijällisyydestä voidaan varsinaisesti puhua vain tekstissä mainitussa tapauksessa. Toisinaan mainittua käsitettä käytetään kuitenkin myös, silloin kun vain teoksen tekijänhallinta

11 §.

TEKIJÄNOIKEUDELLINEN YHTEISTYÖ.

Milloin on tapahtunut, ettei teosta ole tehnyt yksi henkilö, vaan että se on kahden tai useamman henkilön yhteisen työn tulos, on kysymyksessä tekijänoikeudellinen yhteistyö.

Jos yhteistyö on sitä laatua, että jokainen tekijäpuoli on täysin itsenäisesti suorittanut oman osansa työstä, jonka jälkeen osat on liitetty toisiinsa, on yhteistyön tekijänoikeudellinen rakenne verrattain yksinkertainen. Itsekukin työhön osallinen säilyttää tekijänoikeuden omaan osuuteensa, ja asianosaisten keskinäiset suhteet määräytyvät sen sopimuksen mukaan, joka yhteistyöstä on tehty.¹

Mutta yhteistyö voi myös johtaa jakamattoman henkisen tuotteen l. ns. yhteisteoksen syntymiseen. Näin on laita silloin kun kahden tai useamman henkilön työskentely on tapahtunut keskinäisessä vuorovaikutuksessa niin, etteivät tekijäin osuudet henkisessä tuotteessa ole toisistansa erotettavissa, ilman että sen luonne muuttuu; silloin on mahdotonta sanoa, mikä osa teoksesta on yhden, mikä toisen tekemä. Jokaisen voi sanoa luoneen teoksen, mutta kukaan heistä ei ole luonut sitä yksin, ei kokonaisuudessaan eikä tarkasti määrättyiltä osiltansakaan.² Vain tällaisissa tapauksissa voidaan puhua tekijänoikeudellisesta yhteistyöstä varsinaisessa mielessä.

TekijäL:ssä ei kuitenkaan ole tyydytty säännöstmään vain

on siirtynyt toiselle esim. kirjallisen työn tekijältä työnantajalle jne. *Nybergh* m.k. s. 729; *Kivimäki* LM 1939 s. 419.

Tekijä L 14 § 3 mom:n tarpeellisuus on kyseenalainen ja aiheuttaa, tarkoitettun selvytyden sijasta, epäselvyyttä. Mm. jää tulkittavaksi, tuleeko ulkomaisenkin julkisoikeudellisen oikeushenkilön teos osalliseksi *TekijäL:n* oikeussuojasta, sen 35 §:ssä kun puhutaan vain vieraan maan kansalaisen teoksesta. Mainittu säännös onkin aiheuttanut kritiikkiä. Ks. esim. *Torben Lund* m.t.s. 224, *TekijäoikKom:n* ehdotuksessa ei ole säännöstä oikeushenkilön tekijällisyydestä.

¹ *Norjan ehdotus* s. 40.

² *Norjan ehdotus* m.s.; *Lissbauer* s. 192 s.

varsinaista tekijänoikeudellista yhteistyötä (*TekijäL 16 §*), vaan on lakiin otettu tulkintasääntöjä myös niistä yhteisen henkisen työskentelyn muodoista, joissa työhön osallisten luomistyö on säilynyt itsenäisenä ja toisten luomistyöstä erotettavana osana (*TekijäL 15, 14 § 2 mom*).

1. *Varsinainen tekijänoikeudellinen yhteistyö.* Tällaisesta yhteistyöstä säädetään *TekijäL 16 §*:ssä: "Jos teos on useiden yhteistyötä siten, että heidän töitensä ei voida toisistaan erottaa, vaaditaan tekijänoikeudesta määräämiseen kaikkien suostumus, mikäli on kysymys teoksen ensimmäisestä julkaisemisesta tai sen uudesti julkaisemisesta toisessa muodossa tai toisella tavalla kuin ensimmäinen julkaisu on tapahtunut."¹

Puheenaoleva yhteistyö voi olla kahdenlaatuista, yht'aikaista tai peräkkäistä.

Jos yhteisteosta tekemässä on alusta lähtien ollut kaksi tai useampia henkilöitä, on yhteistyö ollut yht'aikaista. Kansainvälisen maineen tällaisesta työskentelystä kirjallisen toiminnan alalla ovat saavuttaneet Curie-aviopuolisot. Musiikissa ovat jazz-sävellykset yht'aikaisen yhteistyön tyypillinen esimerkki, kuvaamataiteessa rakennus, jonka kaksi arkkitehtiä on yhteisesti suunnitellut ja rakentanut.²

Peräkkäisestä yhteistyöstä voidaan puhua silloin kun joku on jatkanut tai täydentänyt toisen työtä. Näin on laita, kun esim. tieteellinen teos julkaistaan toisen tarkistamana ja täydentämänä painoksena.³ Milloin jatkamis- tai täydennystyö on suoritettu täysin itsenäisesti, toisen mieltä kysymättä tai hänen kanssaan neuvottelematta, ei kysymyksessä ole yhteistyö, vaan muuntelu.⁴

Kummallekin juurimainitun yhteistyön lajille on oleellista

¹ Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan, jos teos on useiden tekemä, avustusten olematta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti (6 §).

² *Jacobsen* s. 24.

³ *Mitteis* s. 55. Vrt. *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 86.

⁴ Niin esim. kun teos tekijän kuoleman jälkeen julkaistaan täydennettynä, Vrt. *Nitze* s. 29, mutta myös *Dernburg* s. 117 s.

se, että työ tapahtuu yhteisymmärryksessä. Sen sijaan on periaatteellisesti katsoen yhdentekevää, ovatko henkiset työskentelymuodot, joilla tekijäkumppanit ovat ottaneet osaa yhteisen tuloksen aikaansaamiseen, samaa vai eri laatua. Tavallista tosin on, että yhteistyö kohdistuu samaa laatua olevien henkisten työtoimintojen yhteensulattamiseen, mutta toisinaan henkinen tuote on erilaisten toimintojen yhteistyön tulos. Kirjallisuudessa ja musiikillisessa toiminnassa tulee vain poikkeuksellisesti kysymykseen se, että kirjailija ja säveltäjä inspiroivat toinen toistansa yhteisteoksen syntymiseen, mutta milloin niin kuitenkin tapahtuu, tulevat varsinaista tekijänoikeudellista yhteistyötä koskevat oikeussäännöt sellaiseen teokseen sovellettaviksi.¹

TekijäL 16 §:ssä säännötetään ainoastaan yhteistyöhön osallistuvien tekijäpuolien tekijänhallinta, s.o. heidän suhteensa sivullisiin. Muissa suhteissa on heidän järjestettävä välinsä sopimuksella. Myös mainittu hallinta voidaan säännöstellää sopimuksen kautta. Kosketellun lainkohdan säännökset ovat dispositiivisia; ne käyvät noudatettavaksi vain, jos sopimusta ei ole tehty. Sanotussa lainkohdassa lähdetään siitä periaatteesta, että jokaisen tekijän tulee saada olla mukana päättämässä yhteisteoksen tekijänhallinnasta, i. siitä, milloin ja missä muodossa teos on päästettävä yleisön saataviin. Jos toinen tekijäpuoli tai, milloin heitä on useampia, joku heistä tai enemmistö saisi vastoin toisen tai toisten suostumusta julkistaa teoksen, tulisi näiden oikeus loukatuksi. Siitä syystä on säädetty, että teoksen ensimmäinen julkaiseminen voi tapahtua ainoastaan kaikkien tekijäpuolien suostumuksella, s.o. ensimmäiseen julkaisemiseen vaaditaan tekijäpuolten yksimielinen päätös. Kun teos on julkistettu, ei yksityisellä tekijäpuolella enää ole tekijän-

¹ *Allfeld* m.t.s. 87; *Glahn* s. 11; *Norjan ehdotus* s. 41. Kun säveltäjä, tilauksesta tai tilauksetta, tekee musiikin valmiiseen runoon tai näytelmään, ei voida lainkaan puhua yhteistyöstä, *Lissbauer* s. 193; *Grundtvig* s. 69.

oikeudellista etua vastustaa sen toisintamista muuttamattomana, kirjallisen teoksen julkaisemista toisena painoksena tai jatkuvaa muuta julkisuuteen saattamista, esim. näytelmän esittämistä useampia kertoja jne.¹ Päinvastoin saattaa hänen etunsa vaatia, että teos toimitetaan uudelleen julkisuuteen muuttamattomassa muodossa.² Mutta yksityisen tekijänoikeudellinen etu herää jälleen heti, jos yhteisteokseen on tehty muutoksia. Kun hänen työtänsä ei voida teoksesta erottaa ja se siis kantaa hänenkin persoonallisuutensa leimaa, voi hän vastustaa teoksen uudestijulkistamista toisessa muodossa, esim. käännöksenä tahi muutoin toisella tavalla kuin ensimmäinen julkistaminen on tapahtunut. Tällöinkin on siis tekijäpuolien yksimielinen päätös tarpeen. Jokaisella tekijäpuolella on *liberum veto*. Muutetussa muodossa on teos katsottava julkistetuksi myös, kun joku tekijäpuoli, sen sijaan, että teos toisinnettaisiin kokonaisuudessaan, julkistaa teoksen jonkin osan erikseen.³ Myös tekijänhallinnan luovuttamiseen kolmannelle henkilölle, esim. kustantajalle, vaaditaan tekijäpuolien yksimielinen päätös. Jos teos on saatettu julkisuuteen ilman kaikkien tekijäpuolien suostumusta, silloin kun tällainen suostumus edelläesitetyn mukaan on ollut tarpeellinen, ovat ne sopijapuolet, joiden suostumusta ei ole hankittu, oikeutettuja ryhtymään niihin toimenpiteisiin toisia tekijäpuolia tai kolmatta henkilöä vastaan, joihin tekijän-

¹ Tekijäl 16 §:ssä puhutaan ainoastaan teoksen *julkaisemisesta*. Kun ei ole ajateltavissa, että lakia säädettyä olisi tarkoituksella jätetty säännöstyksen ulkopuolelle yhteisteoksen, sanokaamme kahden henkilön yhteisesti kirjoittaman näytelmän, ensimmäinen julkinen *esittäminen*, täytyy katsoa, että lainkohdan kirjoittamisessa on tapahtunut lakiteknillinen virhe. Vrt. esikuvana olleen Norjan ehdotuksen vastaavaa 8 §:n säännöstä ("verkets forste offentliggjørelse"). Muutoinkin on lainkohta tulkittava laajasti; esim. käsikirjoituksen hävittämiseen ei tekijäpuoli saa ryhtyä omin päin. *Grundtvig* s. 63.

² Norjan tekijälaki sisältää tästä nimenomaisen säännöksen (8 §). Tekijäl:issä on sellaista säännöstä nähtävästi pidetty tarpeettomana, koska siihen sisältyvä ajatus käy muutenkin lainkohdasta ilmi.

³ *Norjan ehdotus* m.s.; *Jacobsen* s. 26; *Grundtvig* s. 62.

oikeuden loukkaus Tekijäl:n mukaan antaa aiheen.¹ Moraalisia oikeuksia on jokainen tekijä niinkään oikeutettu itse valvomaan.²

Tekijäl:ssä ei kysymyksessävälä olevaa yhteistyötä säännötetäessä ole lähdetty mistään ennakkolisesta, oikeuskonstruktivisesta katsantokannasta, vaan on säännöstyksessä huomioon otettu tekijäin käytännölliset tarpeet. Yhteistyön johdosta syntynyt oikeussuhde ei ole korporatiivinen: päätöstä teoksen ensimmäisestä julkisuuteen saattamisesta ei voida tehdä äänten enemmistöllä. Se ei ole puhtaasti kauppa- tai siviiliyhtiöoikeudellista luonnetta: kerran julkisuuteen saatetun teoksen voi tekijäpuoli saattaa uudesti julkisuuteen ilman toisen tai toisten suostumusta.³ Myöskään ei tekijäpuolta, joka ei tahdo suostua ensimmäiseen julkistamiseen, voida siihen pakottaa tuomioistuimen päätöksellä.⁴

¹ *Streuli* s. 12. — Yhteistyössä syntyneestä taideteoksesta voi olla vaikea sanoa, milloin sen on katsottava tulleen uudestijulkistetuksi muuttamattomana (puupiiirros on uudestijulkaistu kivipiiirroksena). Tästä syystä ja kun uudestijulkistamisella ei taideteoksissa ole tekijäpuolelle samaa merkitystä kuin muissa, varsinkin kirjallisissa tuotteissa, sovelletaan mm. Tanskan tekijäläissa taideteoksiin nähden yhteisomistuksen periaatetta: jokaiseen uudestijulkaisemiseen vaaditaan kaikkien tekijäpuolten suostumus. *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 220. Ruotsin kirjailijalain mukaan vaaditaan kirjallisesta tai musiikillisesta yhteisteoksesta määräämiseen aina tekijäpuolten yksimielinen päätös (7 §); taiteilijaläissa ei ole vastaavaa säännöstä, mutta lienee taideteoksiin konkreettisina esineinä, kun muuta ei ole säädetty, sovellettava samaa yhteisomistuksellista periaatetta.

² TekijänoikKom:n ehdotuksessa on tästä nimenomainen säännös (6 § 2 lause).

³ Saksan tekijäoikeuslain mukaan syntyy tekijäpuolien välille "eine Gesellschaft nach Bruchteilen im Sinne des Bürgerlichen Gesetzbuches". Sen johdosta jokainen tekijäpuoli voi vastustaa teoksen julkisuuteensaattamista uudelleen muuttamattomassakin muodossa. Ks. *Auffeld* m.t.s 66 s; *Hellweg* s. 22.

⁴ Itävallan tekijälain mukaan tekijäpuoli voi vaatia teoksen saattamista julkisuuteen, jos toinen tai toiset tekijäpuolet ovat sitä vastustaneet ilman riittävää syytä. Vrt. *Mitteis* s. 56. Tanskan tekijälaki sisältää säännöksen siitä, että jos tekijäpuoli on antanut suostumuksensa teoksen julkistamiseen, mutta asettanut suostumukselleen ehtoja, näiden kohtuullisuus voi-

Yhteinen tekijänoikeus on, toisin kuin yhteisomistus fyysiliseen esineeseen, periaatteellisesti katsoen jakamaton. Ajateltavissa on enintään, että kun tekijäpuolet purkavat oikeussuhteen, tekijänoikeuteen sisältyvät funktiot ositetaan eri tekijäpuolten kesken, esim. niin, että yhdelle tulee oikeus painattaa tai painatuttaa, kolmannelle oikeus julkisesti esittää tai esityttää teos jne. tai siten, että toisintamiskunnot jaetaan alueittain. Mutta jollei näin menetellä, on suhteen purkautuessa tekijänhallinta teokseen myytävä yhteiseen lukuun, jolloin käyvät noudatettaviksi, mm. mitä tekijäpuolien moraalisiiin oikeuksiin tulee, tekijänoikeuden luovuttamista koskevat oikeussäännöt (*TekijäL 22 §*). Tämä, samoin kuin muut edellä koskettellut toimenpiteet, on kuitenkin oikeudellisesti mahdollista ainoastaan yksimielisen päätöksen nojalla. Jos yksityinen tekijäpuoli voisi vaatia tekijänoikeuden myymistä, johduttaisiin mm. siihen, että teos, joka on yhteisesti valmistettu *yksityistä* tarvetta varten, tulisi vastoin toisten tahtoa saatetuksi julkisuuteen, mikä olisi tekijänoikeuden persoonallisen luonteen vastaista.¹ Jollei yksimielistä päätöstä synny, oikeussuhde jatkuu entisellään. Mutta yksityinen tekijäpuoli, vaikka hänellä ei olekaan oikeutta vastoin toisen tahtoa saada yhteistyösuhteen purkamista, voi luovuttaa toiselle osuutensa tekijänoikeuteen; hän voi toisin sanoen erota tekijänoikeudellisesta yhteisoikeussuhteesta ja asettaa toisen sijaansa, kuitenkin jälleen niillä rajoituksilla, jotka johtuvat *TekijäL 22 §:stä*: hänen suostumuksensa vaaditaan teoksen muuttamiseen eikä hänen moraalisia oikeuksiaan ole lupa muutoinkaan loukata.^{2, 3} Samalla edellytyksellä hän saa myös pantata osuutensa, ja se voidaan

daan saattaa tuomioistuimen harkittavaksi. Yksimielisyys on välttämätön ainoastaan, mikäli koskee tekijäpuolen persoonallisia oikeuksia, ei, jos on kysymys tekijänoikeuden taloudellisesta hyväksikäytöstä. *Jacobsen s. 25.*

¹ Vrt. *Allfeld m.t.s. 92.*

² Vrt. *Jacobsen s. 27.*

³ Itävallan tekijänoikeuslain mukaan on olemassa "Miturheberschaft zur gesamten Hand" ja sen seurauksena, ettei tekijäpuoli voi luovuttaa osuuttaan tekijänoikeuteen. Ks. *Mitteis m.s.*

häneltä ulosmitata velasta, kuitenkin vain, jos teos on saatettu julkisuuteen (*TekijäL 24 §*).¹

Yhteisteoksen taloudellinen tuotto jaetaan sen mukaan kuin siitä on sovittu; joku tekijäpuoli on voinut suostua kertakaikkiseen hyvitykseen tekemästään työstä. Jollei sopimusta tuotosta ole tehty eivätkä olosuhteet osoita muuta jakoperustetta oikeutetummaksi, jaetaan tuotto per capita. Vastaavia sääntöjä on noudatettava, kun yhteistyösuhteet purkautuu.²

2. *Epävarsinainen tekijänoikeudellinen yhteistyö.* Tällainen yhteistyö, jossa tekijäpuolien itsenäinen tekijänoikeus säilyy, jollei toisin ole sovittu, säännöstetään *TekijäL:ssä* kahta tapaa silmällä pitäen, toisaalta, kun kirjallinen teos on liitetty sävel- tai kuvaamataiteelliseen teokseen (ns. yhteenliitetty teos), toisaalta kun eri tekijäin avustukset julkaistaan kokoomateoksena ja kysymyksessä on avustajan ja kokoomateoksen toimittajan väliset oikeussuhteet.

a. *Yhteenliitetty teos.* *TekijäL 15 §:ssä* säädetään: "Jos kirjoitus ja sävellys sovitetaan yhteen, säilyttää kummankin teoksen tekijä tekijänoikeutensa. Sama olkoon laki, kun kirjoitus ja piirustus tai kuvallinen esitys liitetään toisiinsa." Säännös koskee näin muodoin teoksia, jotka on kokoonpantu erilaatuisista henkisistä tuotteista ja joihin nähden tekijät eivät ole tehneet mitään sopimuksia teoksesta. Tällaisen yhteenliitetyn teoksen tavallisin esimerkki on tekstin ja musiikin yhdistäminen oopperaksi tai oratorioksi, mutta muunlaisiakin yhdistelmiä esiintyy, kuvitettu luonnontieteen oppikirja tms. Näissä ja muissa vastaavissa tapauksissa kumpikin tekijä säilyttää tekijänoikeutensa. Yhteenliittäminen ei aiheuta mitään muutosta siihen oikeustilaan, jossa kumpikin tekijäistä oli ennen yhteenliittämistä.³ Tekstin kirjoittaja ei tule koko oopperan ainoaksi tekijäksi, yhtä vähän kuin sen säveltäjäkään, vaan edellinen on ainoastaan tekstin, jälkimmäinen sävellyksen

¹ *Allfeld m.t.ss. 89, 91.*

² *Glahn s. 10; Kohler, Urheberrecht s. 253.*

³ *Allfeld m.t.s. 83.*

tekijä, ja kummallakin on tekijänoikeus vain omaan teokseensa, jota he kumpikin voivat toinen toisestansa riippumatta tekijänoikeudellisesti hallita. Mikäli yhteenliitetyn teoksen tekijänoikeutta loukataan, on tekijäpuoli oikeutettu ajamaan kannetta vain oman panoksensa osalta. Jos siis ooppera on oikeudenvastaisesti esitetty, saa kirjailija vaatia korvausta, mikäli tekstiä koskee, ja säveltäjä, mitä tulee sävellyksen esittämiseen. Mutta teosta kokonaisuutena voivat tekijät tietenkin vain yhteisesti hallita, koska toisella ei ole valtaa määrätä toisen osuudesta. Oopperateos saadaan siis julkaista ja julkisesti esittää ainoastaan sekä kirjoittajan että säveltäjän yhteisellä suostumuksella.¹

Teoksien liittäminen toisiinsa edellyttää tekijäin siitä tekemää päätöstä.^{2, 3} Sen yhteydessä tai erikseen siitä voidaan myös tarkemmin sopia tekijänhallinnasta yhteenliitettyyn teokseen. Tämä ei käytännössä ole tavallista, vaan jää teos useimmiten asian luonnosta johtuvan yhteishallinnan varaan. Sen johdosta ja kun on haitallista, että teoksen julkiseen esittämiseen on lupa haettava kummaltakin tekijältä, on eräiden maiden tekijälakeihin otettu säännöksiä siitä, että jompikumpi tekijöistä on oikeutettu esittämistä koskevan oikeustoimen päättämisessä edustamaan toista. Sellainen säännös on mm. Ruotsin kirjailijalaissa; näytelmään nähden, johon kuuluu musiikkia, edustaa tekstin kirjoittaja säveltäjää, mutta oopperaan ja muuhun musiikkiteokseen nähden, johon kuuluu tekstiä, säveltäjä tekstin kirjoittajaa (18 a §).⁴

¹ Tanskan tekijänoikeuslaissa on tästä nimenomainen säännös. Sen tulkitsemisesta ks. *Jacobsen* s. 27 ss; *Torben Lund*, *Forfatterret* s. 88.

² Ei yhteistoimintaa, joka vaikuttaa inspiroivasti kummankin henkiseen toimintaan; sellaisen yhteisen työskentelyn kautta syntyy varsinainen tekijänoikeudellinen yhteisteos.

³ Jos runo on sävelletty ilman tällaista päätöstä ja ilman tekijän lupaa, mikä eräissä tapauksissa on sallittua (*TekijäL 17 § 6 k*), ei yhteenliitettyä teosta synny.

⁴ Ruotsin kirjailijalain kysymyksessä olevan säännöksen soveltamisesta eletaiteellisiin teoksiin ks. *NJA* 1926 s. 570. Lainvalmistelukunta Suomessa asettui edustusajatuksen suhteen torjuvalle kannalle, koska se muka jälkeempään tuottaisi selkkauksia tekijäin kesken. *Lvk* s. 31.

Siinä tapauksessa, etteivät tekijät ole tehneet tarkempaa sopimusta siitä, mikä oikeus yhteenliitetyn teoksen tekijällä on toista tekijää vastaan, on esiintyvien olosuhteiden perusteella harkittava, mihin kumpikin tekijä on oikeutettu. Sääntöä, että kummallekin on tuleva puolet tekijänoikeuden käyttämistä tuloista, ei tällöinkään voitane ilman muuta seurata; oopperateoksessa esim. saattaa musiikki olla pääasiallisena attraktiona, näytelmällisessä teoksessa, johon kuuluu musiikkia, taas teksti.

TekijäL 15 §:n säännös koskee ainoastaan kirjallisen teoksen liittämistä sävel- tai kuvaamataiteelliseen teokseen. Tanssitaikun muun eletaiteellisen teoksen liittäminen sävellysteokseen on siis säännöksen ulkopuolella. Mikäli tällainen liittäminen tapahtuu asianosaisten päätöksen johdosta eivätkä tekijäpuolet ole inspiroivasti vaikuttaneet toinen toisensa teokseen sillä tavoin, ettei kummankin henkistä panosta voida toisistaan erottaa, on asianosaisten suhteesta kolmanteen mieheen ja toinen toiseensa asian luonnosta johtuen kuitenkin noudatettava, mitä edellä on sanottu; kummankin teoksen tekijä säilyttää tekijänoikeuden teokseensa.¹

b. Yhteistyö kokoomateoksessa. Edellä tekijänoikeutta kokoomateokseen käsiteltäessä² puhuttiin tällaisen teoksen toimittajan tekijänoikeudesta. Avustajan suhteesta toimittajaan mainittiin vain, ettei avustajakaan, yhtä vähän kuin sivullinen, saa loukata toimittajan oikeutta teokseen kokonaisuudessaan.

Avustajan ja toimittajan välisistä oikeussuhteista säädetään TekijäL 14 § 2 mom:ssa: "Itsekullakin avustajalla on tekijänoikeus omaan osuuteensa, ja on kullakin, mikäli ei toisin ole sovittu, oikeus julkaista osuutensa muulla tavalla." Periaatteellisesti katsottuna sisältää säännös sen, että kokoomateoksessakin on lähinnä kysymys eri teoksien liittamisestä toisiinsa avustajien ja toimittajan välillä tehdyn päätöksen mukaan.

¹ TekijäL 15 § on niin muodoin, kuten ed. s. 141 esitetystäkin ilmenee, ollut tarpeeton, Vrt. kuitenkin, mitä Tanskan oikeuteen tulee, *Jacobsen* s. 28 alav. 1. Mm. Sveitsin tekijälaissa ei säännöstetäkään yhteenliitettyä teosta. *Streuli* s. 12. TekijänoikeusKom:n ehdotuksessa ei siitä myöskään ole säännöstä.

² Ks. ed. s. 124.

Tällöinkään ei ole kysymys varsinaisesta tekijänoikeudellisesta yhteistyöstä. Julkaisijan ja avustajain työt eivät sulaudu erotamattomasti toisiinsa.¹ Avustajan tekijänoikeus osuuteensa säilyy siitä syystä täysin itsenäisenä. Senvuoksi on hänellä myös tekijänhallinta oman teoksensa suhteen. Yhtenä esimerkkinä tästä hallinnasta TekijäL:ssä mainitaan se, että avustajalla on oikeus, mikäli ei toisin ole sovittu, julkaista osuutensa muulla tavalla, s.o. eripainoksena tai toisen kokoomateoksen osana jne.² Säännönmukaisesti kokoomateoksen toimittaja ja avustaja sopivat yksityiskohtaisesti — avustuksen palkitseminen jo edellyttää tavallisesti tällaista sopimusta — keskinäisistä väleistään. Sopimus saattaa silloin sisältää sen, että avustajan tekijänoikeus siirtyy toimittajalle sopimuksen sisällyksen mukaan. Sopimus voi olla nimenomainen tai saattaa se käydä hiljaisestikin ilmi olosuhteista. Sopimuksia tehdään mitä moninaisimmista yhteistoiminnan muodoista.

Jos sopimus on tehty kirjankustantajan kanssa kokoomateoksesta, on se oletamus lähellä, että tekijänoikeus avustuksiin on siirtynyt kustantajalle (= toimittajalle) hänen yksinoikeuksensa, jolloin avustaja ei ole oikeutettu ilman kustantajan suostumusta saattamaan teostansa julkisuuteen muulla tavalla. Tällöin on kustantaja oikeutettu ajamaan kannetta tekijänoikeuden loukkauksesta, myös avustajan kohdalta, mutta avustajallakin, jonka oikeutta loukkaus myös koskee, on siihen oikeus.

3. *Yhteistyö elokuvaisissa teoksissa erityisesti.* Elokuva voi syntyä yhden henkilön toimesta, esim. kun elokuvaaja itse valmistaa filmin käsikirjoituksen ja palkkaa esiintyvät taiteilijat.³

¹ Kuvataakseen tekstissä mainittua erotusta sanotaan itävaltalaisessa tietoisopissa yhteistoiminnan kokoomateoksessa olevan "*Mitarbeiterschaft*", varsinaisessa yhteisteoksessa "*Miturbheberschaft*". *Mitteis* s. 56.

² Toisena esimerkkinä itsenäisen tekijänoikeuden säilymisestä voidaan mainita, että jos avustajan osuus on ilman hänen suostumustansa julkaistu muualla, hänellä on valta nostaa kanne tekijänoikeutensa loukkaamisesta, olipa loukkaukseen syyppää kokoomateoksen toimittaja, avustajapuoli tai kokonaan sivullinen. Vrt. *Allfeld* m.t.s. 80.

³ *Sprenkman* s. 5.

tai kun näytelmä elokuvataan suoraan teatterin lavalta. Edellisessä tapauksessa filmin valmistaja saa riidattomasti alkuperäisen tekijän (*TekijäL* 2 § 1 mom. 8 k), jälkimmäisessä muuntelijan (*m.l.* 5 § 1 mom. 2 k) oikeuden teokseen.¹ Käytännössä elokuva tätä nykyä tavallisimmin valmistetaan useampien henkilöiden yhteisestä, luovasta toimesta. Tällaisia kollektiivisia filmituotteita on eri lajeja. Seuraavassa käsitellään niistä vain yleisintä, ns. sataprosenttista äänifilmiä (filme sonore).^{2, 3}

Elokuva tehdään yleispiirteisen käsikirjoituksen l. filmisuunnitelman (synopsis) nojalla, joka laaditaan joko ennestään olevan romaanin, novellin, näytelmän tms. pohjalla sitä muunnellen (filmisovitus, l'adaptation cinematographique) tai siten, että kirjailija tahi ns. piirto- l. trikkifilmissä kuvaamataiteilija sepittää varta vasten tuollaisen suunnitelman. Tästä muovataan näyttämöllesovitusta varten ns. skenaario l. varsinainen filmikäsikirjoitus (Drehbuch), jossa teoksen dramaattinen toiminta, vuoropuhelut, valaistussuhteet ja muut näyttämölliset seikat sekä musiikin osuus filmissä määrätään tarkemmin. Tämän jälkeen filmin ohjaaja, regissööri, esiintyvien taiteilijoiden, valokuvaajan ja muiden teknillisten apulaisten myötävaikutuksella toimittaa teoksen nauhaanottamisen l. nauhoittamisen (inspelning). Sen jälkeen kun se leikkelyn kautta on saatu lopulliseen, haluttuun muotoon, on se valmis monistettavaksi ja tuottamon (officin) toimesta vuokraajatoiminimien välityksellä elokuvateattereissa esitettäväksi.

Mihin edelläkosketeltuihin yhteistyön tyypeihin elokuva on katsottava kuuluvaksi, on kiistanalaista. Oleellisesti kysymyk-

¹ Jos elokuvalla ei muunteluna ole taiteellista tai tieteellistä arvoa, määrätty elokuvaajan oikeus ValokL:n mukaan (*TekijäL* 2 § 2 mom). Vrt. *Nybergh* JFT 1937 s. 737.

² Muita filmejä on puhefilmi (filme parlant), puhdas musiikkifilmi jne. *Elster*, Theaterrecht s. 121 s.

³ UBS 14 art:ssa erotetaan alkuperäiselokuvat sellaisista, jotka syntyvät muuntelun kautta toisten teosten perusteella. *Hoffmann*, Die Berner Ueber-einkunft s. 219.

sen ratkaisu riippuu siitä, mikä merkitys filmin tuottamisessa annetaan ohjaajan työlle.

Jos ohjaajan työ abstrahoidaan kokonaan tai se arvostetaan puhtaasti teknilliseksi suoritukseksi,¹ on, niinkuin toisinaan tehdään, mahdollista pitää äänifilmiä yhteenliitettynä teoksena, jossa "kirjoitus ja sävellys" sovitetaan yhteen, niinkuin tapahtuu oopperateoksessa.² Tämän konstruktion mukaan kirjailija, kuvaamataiteilija ja säveltäjä säilyttävät kukin tekijänoikeuden omaan teokseensa ja elokuvan julkiseen esittämiseen vaaditaan kunkin heidän suostumuksensa.

Ohjaajan työtä filmin valmistamisessa ei kuitenkaan tavallisesti voida abstrahoida; se on yhtä välttämätöntä kuin oopperan ohjaajan työ näyttämöllä. Kysymys on vain siitä, onko hänen panostansa filmissä, toisin kuin ohjaajan työtä oopperassa, pidettävä teoksena tekijänoikeudellisessa mielessä vai ei, ja jos kysymykseen vastataan myöntävästi, onko tuo panos samaa luonnetta kuin kokoomateoksen toimittajan vai vaikuttaako ohjaaja inspiroivasti muiden tekijäpuolten työhön sillä seurauksella, että elokuvasta muodostuu aineosiensa puolesta toisistansa erottautumaton yhteisteos, mikäli vastaavaa vuorovaikutusta on toistenkin tekijäpuolten taholta.³

Ohjaajan panos elokuvan valmistamisessa on epäilemättä alkuperäistä luovaa henkistä työtä, jonka johdosta elokuvasta tulee tekijänoikeudellisesti suojattu teos. Varsinkin suurissa filmituottamoissa elokuvan ohjaaja, mikäli yrityksen johtaja ei sitä tee, antaa filmisuunnitelman tekijälle synopsin idean,

¹ Tällä kannalla on Ranskan lainkäyttö. *Poirier* s. 57. *Cour d'Appel Paris* 10/12 1936 (Geistiges Eigentum 1937—38 s. 181 s.)

² Niin esim. *Mitteis* s. 57; *Lissbauer* s. 250.

³ *Sprenkmann* s. 21 ss, 27, 96 on sitä mieltä, että filmin varsinainen luova tekijä on ohjaaja, koska filmin muodon synty ("Die Geburt der Form") on hänen työtänsä. Kirjailija, säveltäjä ym. ovat ainoastaan teosainesauktoreja, joilla kylläkin on tekijänoikeus omiin tuotteisiinsa, mutta ei filmiin. Ks. myös *Himmelstrand* s. 41. Tšekkoslovakian tekijäläissa on nimenomaan säädetty, että, jollei toisin ole sovittu, äänifilmin tekijänoikeus on ohjaajalla. *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 222.

skenaristille l. libertistille ohjeita näyttämöllesovitusta varten ja instruoivat säveltäjää iskelmien ja muiden musiikillisten esitysten suhteen sekä muutoinkin monin tavoin vaikuttaa filmin "teosainesten" muovautumiseen. Tästä ei kuitenkaan johdu, että filmi olisi luonnehdittava varsinaiseksi yhteisteokseksi, jolle, niinkuin edellä on esitetty, on ominaista keskinäisestä inspiratiosta johtuva teoksien eri osien erottamattomuus. Ään elokuvassa eivät filmisuunnitelma, skenaario ja sävellys tavallisesti ole niin riippuvia toisistaan, ettei niitä voitaisi julkaista eri teoksina, kuten yleisesti tapahtuukin (filmiromaani, säveliskelmät). Yhteisteoskonstruktio johtaisi siihen, että filmin ensimmäiseen julkistamiseen (= vuokraamiseen) olisi vaadittava kaikkien tekijäpuolien suostumus, mutta sen edelleentoisittamiseen, ennenkaikkea julkiseen esittämiseen, voisi ohjaaja tai tuottamo, jolle ohjaaja on siirtänyt oikeutensa, ryhtyä muiden tekijäpuolten mieltä kysymättä, mikä menettely etenkin säveltäjien kannalta olisi kohtuutonta.¹

¹ Vrt. kuit. esim. *Knoph* s. 83: "Alle som gir sänne bidrag til filmen, at de fylder kravene til ändsverker, har andel i ophavsretten i overenstemmelse med § 8 (vastaa TekijäL 16 §:ä), idet den enkeltes bidrag ikke lar sig skille ut fra de andre." *Knophia* vastaan *Himmelstrand* m.s. ja *Jacobsen* s. 34 alav. l. *Poirier* s. 36 katsoo, että äänifilmi on jaollinen yhteisteos, jossa säveltäjän suhde filmin tuottajaan on toinen kuin kirjailijan ja tuottajan välinen suhde. *Mayer* s. 50 ss., 68 s. pitää filmiä yhteisteoksena (une oeuvre collective), jonka syntymisprosessissa on erotettava toisalta filmin tekijät (les auteurs), skenaristi ja säveltäjä, toisalta sen toimeenpanijat (les réalisateurs), s.o. ohjaaja (le metteur en scène) ja tuottaja (le producteur); teos on jakamaton, ja tuottaja on "le capitain de réalisation", jolla on filmin julkaisemis- ja esittämisoikeus, kuitenkin niin, että säveltäjä säilyttää kaikki oikeutensa, mikäli hän ei niitä luovuttanut tuottajalle. Myös esiintyy ranskalaisessa doktriinissa sitä käsitystä, että filmintuottaja on "selluloidikustantaja". *Hoffmann* GRUR 1938 s. 162. *Elster*, Theaterrecht s. 122 pitää filmiä joko yhteenliitettynä tai yhteisteoksena. Itävallan tekijälain mukaan myönnetään tuottajalle yksinoikeus (Verwertungsrecht) tekijäpuolien tuotteisiin, kuitenkin niin, että nämä säilyttävät moraaliset oikeutensa, jonka johdosta heidän nimensä on mainittava elokuvassa ja sen mainosteissa ja muutoksiin vaaditaan heidän suostumuksensa. Järjestely edellyttää, että tekijäpuolten ja tuottajain välillä on sopimukset

Yhteistyön tyyppinä, johon elokuva lähinnä kuuluu, onkin epäilemättä pidettävä kokoomateosta. Ohjaajan työ on oleellisesti vain valikoivaa ja yhteensovittavaa; ne ideat, joita hän antaa muille tekijäpuolille ("avustajille"), eivät tee häntä osalliseksi näiden henkisistä tuotteista. Tätä konstruktiota vastaan voidaan tosin huomauttaa, että kokoomateosta koskeva TekijäL 14 § 1 mom:n säännöstä laadittaessa on etupäässä pidetty silmällä painosta julkaistavia teoksia.¹ Kuitenkaan ei lain sanamuoto aseta estettä sen soveltamiselle myös muihin teoksiin, joiden monisteita, niinkuin elokuvateosten suhteen tapahtuu, vuokraamalla levitetään yleisölle ja jotka sillä tavoin tulevat julkaistuiksi (*m.l. 12 § 1 mom.*).

Mikäli mainittu konstruktio hyväksytään, kirjailijalla, kuvaamataiteilijalla ja säveltäjällä on mainitun lain 14 § 2 mom:n mukaan oikeus, jollei toisin ole sovittu, julkaista omat teoksensa elokuvasta erillensä. Epätietoisempaa on ulottuuko tuottajalle ohjaajalta ("julkaisijalta") siirtynyt tekijänoikeus elokuvaan niin laajalle, että hän on oikeutettu, paitsi sen vuokraamiseen, myös julkiseen esittämiseen. Kysymys on ratkaistava sen mukaan, mitä asiasta on sovittu tai katsottava sovituksi. Siihen nähden, että kirjoituksen ja kuvaamataiteellisen

elokuvan syntymiseen myötävaikuttamisesta, mutta sopimusta tekijänoikeuden luovuttamisesta tuottamolle ei ole tarpeen tehdä; puheena olevan järjestelyn tarkoituksena on juuri suojata tuottamo sitä vaaraa vastaan, että jonkun filmin tuottamiseen osallisen kanssa tehty luovutussopimus olisi jostakin syystä pätemätön. T.s. filmituottamo voi käyttää filmiä ikäänkuin se olisi filmin tekijä. *Hoffmann m.k.s. 9. Lissbauer s. 247 s.* ei myönnä, että järjestely tietää tuotannon suojaa, siitä huolimatta, että yksinoikeus ex lege syntyy tuottajalle. Tuottajalla ei ole oikeutta esittää äänielokuvan musiikkia ilman säveltäjän suostumusta; tässä mielessä äänifilmi olisi yhteenliitetty teos. Italian uudessa tekijälaiissa on säädetty, että synopsiksen ja skenaarion tekijä, säveltäjä ja filmin taiteellinen johtaja on katsottava filmin tekijäksi, mutta tuottamolla on filmin taloudellisen hyväksikäyttämisoikeus, kuitenkin niin, että säveltäjällä on valta kääntyä kanteella välittömästi filmin esittäjää vastaan. *Kopsch GRUR 1942 s. 98*, Mikään näistä ratkaisuista ei ole oikeusrakenteellisesti selvä.

¹ *Kivimäki LM 1939 s. 420 alav. 2.*

teoksen siirtäminen elokuvaisten menetelmän kautta esitettäväksi, tuottaa elokuvaajalle muuntelijan oikeuden (*m.l. 5 § 1 mom. 2 k.*) ja että myötävaikutus filmin tuottamiseen tällöin sisältää implicite muuntelemisen luvan, on tuottamalla katsottava olevan mainittu oikeus, vaikkei nimenomaista sopimusta siitä olekaan tehty. Toisin on laita, mitä tulee säveltäjän osuuteen elokuvassa; sävellyksen siirtäminen elokuvaisten menetelmän kautta esitettäväksi, ei tuota elokuvaajalle muuntelijan oikeutta, jota paitsi laissa on säädetty, että julkaistun sävellyksen esittäminen julkisesti ei ole luvallista ilman säveltäjän suostumusta (*m.l. 9 § 2 k.*). Tieteisopissa on tosin esitetty, paitsi ennenmainittua tuotannonsuojateoriaa, jonka mukaan elokuvan valmistaminen konsumoi säveltäjän yksinoikeuden,¹ myös se teoria, ettei säveltäjän olisi katsottava, suostuessaan teoksensa synkronisoimiseen filmissä, luovuttaneen oikeutensa ainoastaan elokuvan monistamiseen ja levittämiseen, vaan myös julkiseen esittämiseen eikä hän siitä syystä voisi vaatia eri palkkiota musiikin esittämisestä elokuvassa. Hänen oikeutensa lakaisi, elokuvan valmistuttua, olemasta itsenäinen oikeus.² Tieteisopissa eikä lainkäytössä ei yleensä ole seurattu tätä teoriaa; etenkin Ranskan doktriini on jyrkästi sitä vastaan,³ ja useiden maiden lainkäyttö on, milloin milläkin perusteilla, tunnustanut säveltäjälle oikeuden mainittuun palkkioon. Suomen Korkein oikeus on eräässä tuomiossansa hylännyt säveltäjän etujärjestöjen kanteen, jolla vaadittiin korvausta ilman järjestön lupaa tapahtuneesta musiikin esittämisestä elokuvassa. TekijäL 14 § 1 mom:n nojalla.⁴ Tuomio perustuu siihen väärään edellytykseen, että kokoomateoksen toimittajan tekijänoikeus käsittäisi myös teoksen julkisen esittämisoikeuden; sen mukaisesti riippuisi sanomalehdessäkin julkaistun sävel-

¹ *Ks. ed. s. 101.*

² *Sprenkman s. 93; Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft s. 223 s. Vrt. myös Elster, Theaterrecht s. 177; Vain puhtaissa musiikkifilmeissä on säveltäjällä oikeus esittämisoikeuteen.*

³ *Ks. esim. Poirier s. 72; Mayer s. 69; Lemoine s. 77.*

⁴ *KKO 28/10 1936. JFT 1937 s. 254 ss.*

lyksen julkinen esittäminen sanomalehden julkaisijan eikä säveltäjän luvasta, mikä ei saata olla oikein muuta kuin siinä tapauksessa, että siitä on etukäteen erikseen sovittu. Säveltäjän asema on sikäli vahvempi kuin kirjailijan ja kuvaamataiteilijan, ettei teoskappaleen omistusoikeus oikeuta siihen sisältyvän teoksen julkiseen esittämiseen missään muodossa, vaan ainoastaan käyttämiseen yksityistä tai henkilökohtaista tarvetta varten. Ei ole olemassa syytä, jonka vuoksi sävellystä koomateoksessa olisi arvosteltava toisin, ei edes siinä tapauksessa, että säveltäjä, niinkuin elokuvattaessa on laita, on etukäteen tiennytkin, että teosta tultaisiin esittämään julkisesti.¹ Äänielokuvaa ei siis ole lupa julkisesti esittää yhdessä sävellyksen kanssa, jollei tällaista oikeutta ole tuottamolle nimenomaisesti luovutettu. Milloin riita syntyy siitä, onko säveltäjän suostumus olemassa sävellyksen esittämiseen, on tuottamo todistamisvelvollinen.^{2, 3}

Eräissä maissa on elokuvateoksen oikeussuoja säännötetty eri lain kautta. Sitä on perusteltu, paitsi elokuvateoksien valmistamisessa syntyvän sopimussuhteen omalaatuisuudella, sillä, että luvan saaminen säveltäjältä sävellyksen esittämiseen tuottaa, kun elokuvia näytetään eri puolilla maailmaa, vaikeuksia. Viimeksimainittu näkökohta ei sen jäkeen kuin esittämislupa on saatava säveltäjien etujärjestöiltä, joilla

¹ Vrt. *Lemoine* s. 83. Mainittu periaate on saanut ilmauksensa siinäkin, ettei sävellyksiä ole lupa ottaa musiikkikouluja varten tehtyihin koomateoksiin (*TekijäL* 17 § 5 k).

² Nykyään, jolloin säveltäjät siirtävät teoksensa esittämisoikeuden etujärjestöilleen tulee tekstissä mainittu kysymys vain harvoin harkittavaksi, siirto etujärjestölle kun tavallisesti on tapahtunut ennen elokuvan valmistajan kanssa tehtyä sopimusta ja etujärjestöt eivät anna suostumusta sävellyksien esittämiseen äänielokuvan yhteydessä ilman säveltäjälle tulevaa eri palkkiota. *Poirier* s. 145. Tällä perusteella on KKO:kin muuttanut edellämainittua, aikaisemmin omaksumaansa kantaa. Ks. jälj. s. 261.

³ Se mitä tekstissä on sanottu, on sellaisenaan sovellettavissa vain, jos säveltäjä ei ole tuottamon vakinaisessa palveluksessa, niinkuin monesti on ulkomaisissa suurtuottamoissa laita. Vrt. *Sprengmann* s. 97 ss.

on edustajiansa kaikkialla, ansaitse huomiota. Ja mitä asiaan muuten tulee, on sanottava, että nykyinen järjestelmä taipuu notkeasti kunkin esiintyvän tapauksen erikoislaadun mukaan.¹

12 §.

TEKIJÄN APULAISET.

Tekijän ja "avustajain" työstä on erotettava tekijän apulaisen työ, joka rajoittuu hänen ideoittensa epäitsenäiseen muovaamiseen ja jolla hänen luomistyötänsä helpotetaan teknillisesti. Tällaista alistettua henkistä toimintaa on kirjallisissa teoksissa kirjoituksen tarkistaminen esim. lähdeluettelon ja viittausten oikeellisuuden kohdalta, sitaattien jäljentäminen, korjausvedoksen lukeminen jne. Kuvanveistäjän apulaiseksi on katsottava se, joka hänen ohjeittensa mukaan suorittaa karkean hakkaamistyön, säveltäjän apulaiseksi se, joka kirjoittaa sävellyksen nuoteiksi tai instrumentoi sen esim. puhallussoittimilla esitettäväksi, elokuvan valmistajan apulaiseksi esiintyvät taiteilijat ja teknillinen henkilökunta ym.² Tällaisten henkilöiden toiminta, niin hyödyllistä kuin se saattaakin olla teoksen lopulliseen muotoon toimittamiseksi, ei ole luovaa henkistä työtä eikä TekijäL:n säännöksiä sen vuoksi ole siihen sovellettava. Apulainen saa palkkion työtänsä sopimuksen nojalla, joka sen suorittamisesta on tehty. Puhtaasti teknillistä laatua olevana tai jälkipästä luomistyötä edustavana (esiintyvät taiteilijat), ei työ tule osalliseksi tekijänoikeudelle myönnetystä oikeussuojasta. Apulainen ei voi TekijäL:n mukaan vaatia turvaa "moraalisille" oikeuksillensa, s.o. vaatia, esim., että hänen osuutensa teoksen valmistamisessa tulee tekijän luomistyön yhteydessä mainituksi.³

¹ *Nybergh* JFT 1937 s. 742.

² *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 87 s; *Knoph* s. 78; *Nybergh* JFT 1937 s. 737.

³ Yleisön suhtautuminen etenkin elokuvateoksiin on toinen. Se kiinnittää päähuomion apulaisina esiintyviin taiteilijoihin, ja filmin mainostuskin tapahtuu enemmän heidän kuin tekijän merkeissä.

Toisinaan voi rajan vetäminen apulaisen ja henkistä luomis-työtä suorittavan avustajan työn välillä olla vaikeata. Allfeld mainitsee tällaisena rajatapauksena sävellyksen instrumentoimisen; jos siihen liittyy soinnuttamista (harmonisoimista), saattaa toiminta olla luovaa henkistä työtä, mikäli sävellys vasta sen kautta on saanut elonkestäväen muodon.¹

13 §.

TEKIJÄLLISYYDEN OLETTAMUS.

Teoksen tekijällisyys on tosiasia, joka toisinaan on yhtä vaikeasti täydellä varmuudella todettavissa kuin lapsen isyys, ja on, kuten tämä, olosuhteista pääteltävä.² Tekijänoikeuksien käyttämisen helpottamiseksi Tekijäl:ssä säädetään, että eräät ulkonaiset seikat luovat oletuksen siitä, ketä on pidettävä teoksen tekijänä. Tässä mielessä on sanottuun lakiin otettu säännös, 13 § 1 mom, jonka mukaan "teoksen tekijänä pidettävään, jollei näytetä toisin olevan, sitä henkilöä, joka yleiseen tapaan on teoksessa tekijäksi ilmoitettu."³ "*Autor est quem opus demonstrat*".

Tavallisesti tekijä ilmaistaa teoksen nimilehdellä, mutta myös esipuheessa tai teoksen lopussa tapahtunutta ilmoitusta

¹ Allfeld m.t.s 88.

² Mitteis s. 49.

³ URS 5 art. 1 mom. sisältää vastaavan säännöksen, joka kuitenkin on sisällykseltään sikäli ahtaampi, että se kohdistuu ainoastaan oikeudenkäynteihin. Säännös otettiin konventioon sen vuoksi, että tahdottiin varmistautua siitä, ettei tekijänoikeuden suojan toteuttaminen liittomaissa kohtaisi prosessuaalisia hankaluuksia. Oli pelättävissä tai ainakin ajateltavissa, että joissakin liittomaissa vallitsi vanhentunut oikeudenkäyntijärjestelmä, joka muotovaatimuksineen ja formalistisine todistussääntöineen vaikeuttaisi tekijän pääsemistä oikeuksiinsa. *Norjan ehdotus s. 37; Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft s. 229. Myös mm. Tanskan tekijälaki koskee puheenaolevassa suhteessa vain prosessilegitimatiota. Torben Lund, Forfatterret s. 96.*

on pidettävä yleisen tavan mukaisena, jos se teoksen laatuun nähden (poliittinen julistus tms.) on asiaankuuluvaa. Kokoomateoksessa erilliset avustukset on merkittävä tekijän nimellä, joko avustuksen alussa tai lopussa. PainoL 19 §:n mukaan viranomaisille on ilmoitettava sanomalehtien ja muiden aikakauslehtien painokirjoitusten päätoimittajan nimi. Tällainen ilmoitus ei vastaa Tekijäl 13 § 1 mom:ssa säädettyä tekijän mainitsemista. Jos siis vastoin PainoL:n säännöksiä (23 §) painokirjoituksessa on päätoimittajaksi ilmoitettu toinen henkilö kuin viranomaisille, päätoimittajana l. tekijänä tekijänoikeudellisessa mielessä on pidettävä painokirjoituksessa mainittua henkilöä. Elokuviissa tapahtuu tekijän ilmoittaminen kankaalla, mikä vastaa lain sanamuotoa "yleiseen tapaan teoksessa tekijäksi ilmoitettu."¹

Tekijällä tarkoitetaan Tekijäl:n puheena olevassa säännöksessä teoksen alkuperäistä tekijää, s.o. sitä fyysillistä henkilöä, joka on teoksen valmistanut, ei sitä, jolle tekijänoikeus on siirretty. Säännöksessä tahdotaan ts. luoda oletamus sen kysymyksen selvittämiseksi, kenen on katsottava valmistaneen teoksen, ja kun tähän on ainoastaan fyysillinen henkilö kelpoinen, saattaa tekijällisyyden oletamus syntyä vain fyysillisen henkilön hyväksi.²

Henkilö individualisoidaan sukunimellensä, joka teoksessa säännönmukaisesti ilmaiseekin tekijän. Tavallista on, että, paitsi sukunimeä, myös ristimänimet tai niiden lyhennykset ilmaistaan, mutta jollei näin ole tapahtunut, ja toinen, jolla on sama sukunimi, vaatii tekijänoikeutta teokseen, tapahtuu individualisoiminen oikeudenkäynnissä ristimänimen kautta.³ Jos tekijänä on aviovaimo, on teoksessa ilmaistava hänen avioliitossa saa-

¹ v. Konow s. 54.

² Julkisoikeudellisen oikeushenkilön nimissä julkaistussa teoksessa kohdistuu kuitenkin oletamus oikeushenkilöön tekijänä. Vrt. ed. s. 140.

³ *Dernburg s. 111 alav. 5.* Kunnes tekstissä mainittu individualisoiminen on tapahtunut, sukunimen ilmaiseminen sisältää vain sen oletuksen, että jompaakumpaa niistä, joilla on sama sukunimi, mutta ei kolmatta, on pidettävä teoksen tekijänä. Vrt. Allfeld, Urheberrecht s. 96.

mansa sukunimi, siis joko miehen sukunimi tai AL 32 §:ssä mainituin edellytyksin saatu yhdistetty nimi.

Mutta tekijä voidaan ilmoittaa, paitsi oikealla nimellensä (alethonym), myös salanimellä (kryptonim), joka saattaa olla peitelty kirjailijanimi (pseudonym) tahi olla ilmaistu vain tekijän etukirjaimilla tai muulla nimimerkillä tahi taideteoksissa taiteilijamerkillä l. signatuurilla (monogrammi tms). Jos tekijä on pitkähkön aikaa käyttänyt salanimeä, niin että se on tullut yleisesti tunnetuksi, voidaan tekijällisyys, mikäli teos on varustettu tällaisella nimellä, katsoa olevan riittävän selvästi ilmoitettu, joten edellämainittu olettamussääntö on sovellettavissa.¹

Säännöksen sanamuoto osoittaa, että sitä on noudatettava sekä julkistettuihin että julkistamattomiin teoksiin nähden, siis myös käsikirjoituksiin, taideteoksiin jne, ja yhdentekevää on, missä muodossa julkistaminen on tapahtunut, julkaisemalla, kuten kirjateos, tai muulla tavalla, niin kuin rakennus telineistä vapauttamalla, singulaarinen veistokuva julkisessa näyttelyssä, elokuva kankaalla ym.²

TekijäL 13 § 2 mom:ssa säädetään, että ennenkuin julkisesti esitetty teos on ilmestynyt, sen tekijänä on pidettävä sitä henkilöä, joka esittämisestä ilmoitettaessa on tekijänä mainittu. Säännöstä ei voitane lukea niin ahtaasti, että se koskisi ainoastaan teosta, joka myöhemmin julkaistaan, vaan lienee sitä sovellettava kaikkiin julkisesti esitettyihin teoksiin, missä muodossa esittäminen toimitettaneenkin.³ Ilmoitus saattaa tapahtua joko

¹ Hoffmann m.s.; Lissbauer s. 194; Torben Lund, Billedkunsten s. 222; Köhler, Urheberrecht s. 236. Saksan tekijälakia tulkitaan usein toisin: olettamus tulee vain todellisella nimellä ilmoitetun tekijän hyväksi. Allfeld, Urheberrecht s. 96. Ruotsin taiteilijalaissa ja Saksan taideteoslaissa on säädetty, että taideteoksen tekijänä on, jollei muuta ilmene, pidettävä mm. sitä, jonka signatuuri on merkitty teokseen. Itävallan laissa on vastaava säännös sekä varsinaisesta salanimestä että taiteilijamerkistä, jotka ovat yleisesti käytettyjä.

² Raestad s. 160 tulkitsee toisin UBS:n vastaavaa säännöstä.

³ TekijänoikeusKom:n ehdotuksen mukaan tekijänä pidetään, jollei muuta näytetä, sitä, jonka nimi, tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan

suullisesti tai kirjallisesti, mutta tulee sen olla julkinen. Puheita tai esitelmiä pidettäessä tai ennen julkaisematonta runoa lausuttaessa, on esittäjää, jollei muuta ilmoiteta, pidettävä tekijänä.

Olettamukset, joista edellä on ollut puhe, ovat praesumptiones juris: vastatodistuksella voidaan saattaa toteen, että todellinen tekijä on toinen kuin ilmoitettu henkilö, s.o. että teoksen ilmes- tyessä tai sitä julkisesti esitettäessä sen tekijäksi on mainittu väärä henkilö tai että tekijänä esiintyvä itse asiassa on toisintanut toisen henkilön teoksen.¹ Julkisoikeudelliseen henkilöön nähden, joka on ilmoitettu teoksen tekijäksi, voidaan vastatodistus esittää siitä, että tekijänoikeus on pidätetty tai luovutettu todelliselle tekijälle.² Pitemmälle kuin näin on sanottu, ei olettamus ulotu, kaikkein vähimmän siihen kysymykseen, onko teosta pidettävä tekijänoikeudellisesti suojattuna. Siitä seikasta, että teos on tunnetun kirjailijan, taiteilijan tai tiedemiehen tekemä, ei ole lupa päätellä, että teos on omaperäinen henkinen tuote; tämä puoli asiasta on sen, joka sitä väittää, aina erikseen todistettava.³ Ainoastaan kirjeeseen nähden on TekijäL:ssä säädetty poikkeus; kirjeellä voidaan kirjeen kirjoittajan henkilöön nähden katsoa olevan kirjallinen luonne.⁴ Myös on olettamus säädetty etupäässä tekijän suojaksi, kun hän tahtoo saada oikeutensa teokseen tunnustetuksi. Tämä olettamus tulee hänen hyväksensä sekä silloin, kun hän kanteella ajaa isyytensä vahvistamista teokseen että silloin, kun hän oikeudenkäynnissä

ilmoitetaan teoskappaleessa tai sitä yleisön saataviin saatettaessa (7 § 1 mom).

¹ Allfeld m.t.s 95; Röhlsberger-Mentha s. 16. Jos siis on ulosmitattu tekijänoikeus avioaimon valmistamaan teokseen, joka on ilmestynyt miehen nimellä, voi vaimo, esittämällä selvityksen tekijällisyydestänsä, saada ulosmittauksen kumotuksi. UL 4:9 Vrt. v. Hentig s. 34.

² Ks. ed. s. 139.

³ Saksalaisessa tietoisopissa tämä ilmaistaan sanoilla: "Vermutung nur für die Autorschaft, nicht für das Autorrecht." Allfeld m.s. Ks. myös Hoffmann m.t.s. 230; Lissbauer m.s.

⁴ TekijäL 2 § 1 mom. 1 k. Ks. ed. s. 89.

vaatii korvausta tekijänoikeuden loukkauksesta.¹ Missä määrin olettamusta voidaan käyttää häntä vastaan, on kiistanalaista. Sitä tarkoitusta silmälläpitäen, jota varten puheena oleva TekijäL:n säännös on UBS:ään liittyen annettu, on ainakin korvauskannetta ajettaessa teoksen muuntelijaa vastaan, vastaajana pidettävä muuntelijatekijäksi teoksessa ilmoitettua henkilöä, jollei tämä osoita todelliseksi muuntelijaksi toista henkilöä. Sen sijaan, jos vaaditaan rangaistusta, tuomioistuin lienee velvollinen totuuden etsimisperiaatteen mukaisesti viran puolesta ottamaan selvälle, kuka on teoksen todellinen tekijä;² jos teos osoittautuu toisen henkilön teoksen luvattomaksi plagiaatiksi, ei tekijäksi ilmoitettua, jollei hän todella ole syypää plagiaattiin, voida siitä tuomita rangaistukseen.

Tekijäksi ilmoitettu henkilö on oikeutettu myös oikeustoimilla vallitsemaan tekijänoikeutta. Olettamukseen liittyy laillinen legitimitatio teoksesta määräämiseen. Tämä käy epäsuorasti ilmi TekijäL 13 § 3 mom:sta. Kunnes on saatettu toteen, että joku toinen on teoksen todellinen tekijä, on tekijäksi ilmoitetulla valta ryhtyä kaikkiin vallintatoimenpiteisiin teoksen suhteen, antaa lupa teoksen monistamiseen, kääntämiseen ja muunteluun, julkiseen esittämiseen jne. Niiden lainsäädännöksiens legitimitiivisesta luonteesta, joissa oletamus säännöstetään, johtuu, että kolmas henkilö, joka vilpittömässä mielessä on päättänyt oikeustoimen tekijäksi ilmoitetun tekijän kanssa, on turvattu sitä vastaan, joka sittemmin osoittautuukin olevan teoksen todellinen tekijä. Ts. todellinen tekijä voi ainoastaan vilpillisessä mielessä olevaa sopijapuolta vastaan vedota oikeustoimen pätemättömyyteen.

Painosta nimettä tai todellisella salanimellä julkaistun teoksen olettamusnormin soveltamisesta TekijäL 13 § 3 mom. sisältää erikoissäännöksen. Sellaisen teoksen tekijää edustaa, kunnes hän mainitun lain 28 §:ssä sanotulla tavalla on ilmaissut itsen-

¹ TekijäL 31, 34 §. Oikeudenkäynnissä tekijä ei voi esiintyä salanimellä, vaan oikealla nimellensä.

² Samoin mm. *Mitteis*. s. 50. Toisin *Allfeld* m.s.; *Riezler* s. 48.

sä, tekijänoikeuteen nähden se, joka teoksessa on ilmoitettu julkaisijaksi tai, jollei häntä ole mainittu, kustantajaksi.¹ Nimettä julkaistuksi katsotaan teos, jossa ei ole lainkaan tekijän nimeä tai jossa tekijäksi on ilmoitettu yksityisoikeudellinen oikeushenkilö, osakeyhtiö, yhdistys, osuuskunta tms. Ilmaiseminen voi edellämainitun 28 §:n mukaan tapahtua joko siten, että tekijä painattaa nimensä teoksen uuteen painokseen tai siten, että hän tekee asiasta ilmoituksen opetusministeriölle.

Julkaisijalle tai kustantajalle on sanotuin tavoin annettu lakisääntöisen edustamisen valta.² Tämä valta on rajoittamaton ja sikäli omalaatuinen, että sen harjoittaminen tapahtuu julkaisijan tai kustantajan eikä tekijän nimissä. Edustusvalta on toisin sanoen fidusiaarinen eikä se rajoitu edustamiseen vain oikeudenkäynneissä, vaan tulee kysymykseen myös yksityisten oikeustoimien päättämisessä.³ Kanne tekijänoikeuden loukkauksesta on nostettava ja tuomio asiassa annettava julkaisijan tai kustantajan nimissä. Jollei näin meneteltäisi, ei tekijän nimen salassapitäminen olisi mahdollista. Tuomio saa lainvoiman sekä tekijän hyväksi että häntä vastaan.⁴ Tekijä voi kuitenkin asian

¹ TekijänoikeusKom:n ehdotuksen 7 § 2 mom. sisältää vastaavan säännöksen. UBS 15 art. 2 mom:ssa on säädetty, että nimettömän tai salanimisen teoksen kustantaja (l'éditeur), jonka nimi on teoksessa, on oikeutettu valvomaan tekijän oikeuksia; häntä on enemmittä todistuksitta pidettävä sellaisen teoksen oikeuden omistajana (ayant-cause de l'auteur).

² Julkaisija ja kustantaja ovat vain oikeutettuja, ei velvollisia ilman eri sopimusta tekijän kanssa valvomaan hänen oikeuksiaan. *Dernburg* s. 114.

³ Saksan tekijälakia tulkitaan toisinaan niin, että julkaisija ja kustantaja ovat oikeutettuja vain oikeudenkäynnissä edustamaan tekijää, mutta ei päättämään oikeustoimia hänen puolestaan. Ks. esim. *Riezler* s. 64; *Goldbaum* s. 69 s. Vrt. kuitenkin *Dernburg* s. 113. Hänen mielestään sanotun lain sanat "die Rechte des Urhebers wahrzunehmen" käsittävät fiducian, jonka johdosta julkaisija ja kustantaja on katsottava fidusiaareiksi ("Treuhand"), s.o. myös kelpoisiksi solmimaan sopimuksia tekijän luokan. Samoin *Kohler* m.s. Itävallan lain mukaan julkaisija tai kustantaja on "mit der Verwaltung des Urheberrechts betrauter Bevollmächtigter des Urhebers" (13 § 1 mom).

⁴ *Mitteis* s. 52.

missä vaiheessa tahansa ilmaista itsensä ja ottaa asian omiin nimiinsä.² Mitä yksityisiin oikeustoimiin tulee, ei periaatteellisesti katsoen olisi välttämätöntä, että julkaisija tai kustantaja päättävät niitä omista nimissään, koska edustaminen epämääräisesti mainitun henkilön hyväksi on oikeudellisesti mahdollista. Lain sanamuoto tekee kummankin edustusmuodon, sekä avoimaisen että peiteltyyn, sallituksi. Siihen nähden, että edellinen, s.o. epämääräisesti ilmoitetun henkilön hyväksi tapahtuva avoin edustus on käytännössä harvinaisempi ja että UBS:ssä, jonka vastaava säännös on obligatorinen, selitetään julkaisijan olevan tekijän oikeuden omistaja, on oikeinta tulkita edustusvalta peiteltyksi.² Oikeustoimetkin on niin muodoin julkaisijan tai kustantajan tehtävä omista nimissään tekijän hyväksi. Ne voivat kohdistua mihin tekijänoikeuden funktioihin tahansa; teos voidaan luovuttaa käännettäväksi, dramatisoitavaksi, filmattavaksi tai julkisesti esitettäväksi jne.³ Julkaisija tai kustantaja on velvollinen toimensa noudattamaan tekijältä ehkä saamia ohjeita; niistä poikkeaminen tekee, vaikka sopimus poikkeamisesta huolimatta on pätevä kolmatta henkilöä vastaan, joka oli viipittömässä mielessä, julkaisijan tai kustantajan korvausvelvolliseksi, jos poikkeamisesta on tekijälle koitunut vahinkoa.⁴ Vaikkei tekijä ole julkaisijallekaan tai kustantajalle tunnettu, tulee näiden kuitenkin huolellisen miehen tavoin valvoa hänen etujansa ja mahdollisuuksien mukaan toimia sen mukaan kuin mitä he saattoivat olettaa tekijän tahtoneen kussakin sattuneessa tilanteessa tehtävän. Jos tekijä ilmaisee itsensä, edustusvalta lakkaa ilman muuta, mutta sitä ennen hänen puo-

¹ Onko oikeudenkäynti julkaisijan tai kustantajan nimissä vireillepanutuna, jätettävä sikseen ja pantava uudelleen vireille tekijän nimissä, vai voidaanko sitä jatkaa hänen nimissään, on prosessuaalinen kysymys, johon ei tässä ole puututtava.

² v. *Konow* s. 55; *Hoffmann* m.t.s. 231.

³ *Kohler* m.t.s. 220 esittää perustelematta sen mielipiteen, että edustusvalta koskee vain teoksen monistamista ja levittämistä, ei esim. julkista esittämistä.

⁴ Vrt. *Lissbauer* s. 195; *Mitteis* m.s.

lehtansa päätetyt oikeustoimet ovat päteviä.¹ Edustusvalta ei estä tekijää itsekä käyttämästä vallintaoikeuttansa teokseen; oikeuskonflikti, joka syntyy, jos julkaisija tai kustantaja on päättänyt saman oikeustoimen teoksesta, on ratkaistava yleisten oikeussääntöjen mukaan.²

Julkaisija ja kustantaja ovat kelpoisia edustusvallan käyttämiseen, vaikka he, niin kuin tavallisesti onkin laita, olisivat oikeushenkilöitä.

¹ v. *Konow* s. 55.

² *Mitteis* s. 53.